

determinat. Itaque si rigor et usus verbi *prædeterminandi* observetur, prædeterminatio supra præmotionem addit, quod motio prævia talis sit, ut ex vi illius, et veluti quadam necessaria moraliq̄ consecutione, voluntas eliciat illum actum liberum, ad quem præmoveatur; hoc enim est determinare, seu limitare, et coartare indeterminationem, quam voluntas ex se ante talem motionem habebat.

8. *Divisio prædeterminationis in physicam et moralem.*—Ulterius vero distingui solet prædeterminatio in physicam et moralem, quæ voces possunt distinguere vel modum causalitatis talis præmotionis respectu actus liberi, vel modum necessariæ connexionis cum illo, quæ duo sunt valde considerata et distinguenda in tota hac disputatione, quia difficultas ejus consistit in connexionem alicujus præmotionis a causa extrinseca provenientis cum subsequenti actu libero, magis quam in modo causalitatis physice aut moralis. Quamvis enim motio aliqua præcedat actum voluntatis, et ad illum moveat, et quando ille fit, sit causa illius, vel moralis, vel physica, si non habeat aliquam necessariam connexionem cum illo, ita ut, illa posita, infallibiliter sequatur talis actus liber, erit præmotio, non prædeterminatio voluntatis, neque physica, neque moralis, quia neutro modo præoccupat (ut sic dicam), neque prius coartat indifferentiam ejus, quam ipsa libere operetur. At vero si motio præcedat et infallibiliter inducat consensum, erit prædeterminatio: tunc autem ex modo causalitatis dicetur physica, si physice influat in consensum: moralis autem, si tantum moraliter moveat; hæc autem diversitas non tantum variat aut minuit difficultatem, si necessitas consequentis consensus et actionis esset æqualis, ut postea videbimus. Aliter enim possunt voces illæ determinare connexionem prædictam, ut illa præmotio dicatur physice prædeterminare, quæ omnino infallibiliter vi suæ causalitatis inducat consensum, sive causalitas ipsa sit moralis, sive physica; sic enim non dicetur physica prædeterminatio, quia physice causet, sed quia in se est quid reale et physicum, quo posito, impossibile est non sequi consensum. E converso, moralis prædeterminatio dicetur si non sit tam infallibilis consecutio, quin interdum possit deficere, et solum dicetur moralis, quia ut plurimum ita contingit, aut saltem quia non sequitur per se extrinseca causalitate physica, vel morali, licet aliunde semper ita eveniat, moraliter loquendo.

9. *Assertio: voluntas indiget aliqua morali Dei præmotione.*—Primo ergo certum est voluntatem non posse ad actum liberum et honestum determinari, nisi a Deo moraliter præmoveatur: de hoc puncto nunquam fuit inter nos controversia. Quod si dictus auctor in hoc tantum sensu utitur verbis prædeterminandi moraliter, injuste me reprehendit, quasi id negaverim, quia ego hanc partem late probavi in eodem loco de Auxiliis, quem citat, et de illa procedunt omnia quæ de sancta cogitatione, ad honestam operationem necessaria, dixi in libro 1 hujus operis; et nunc probatur breviter ex dictis ibi, quia voluntas non potest actum liberum honestum facere, nisi prius per honestam cogitationem, vel iudicium, moraliter præmoveatur; sed talis præmotio non potest fieri, nisi vel a Deo solo, si velit illam efficere, vel saltem a Deo concurrente cum aliqua causa secunda hominem excitante, ut jam declaravi. In utroque autem modo Deus vere et proprie dicitur præmovere moraliter voluntatem hominis ad actum liberum honestum; ergo. Minor quoad priorem partem per se nota est, et illam omittimus, quia non pertinet ad communem providentiæ modum, et generalem concursum, de quo nunc tractamus. Quoad alteram partem probatur, quia quando causa secunda præmovet moraliter voluntatem, Deus concurret cum illa, ut constat; ergo tunc etiam Deus præmovet per illam, saltem physice concurrando ad præmotionem moralem. Ulterius vero quando præmotio est ad actum honestum, Deus non solum physice concurret ad illam, sed etiam moraliter, quia illam intendit et, quantum in se est, ad hoc ordinat creata objecta, ut homines ad actus honestos inducant, et præterea adjungit suum præceptum, vel consilium, vel saltem moralem approbationem, et ideo non tantum physice, sed etiam moraliter concurret. Et in hoc sensu procedunt multæ ex rationibus dicti auctoris, præsertim prima, quæ de initio boni operis per motionem præviam ordinis naturalis procedit, de qua nos supra in libro 1 late diximus. Aliæ vero rationes, præsertim quarta, quinta et sexta, quæ sumuntur ex prædefinitione et præscientia Dei, aperte ostendunt dictum auctorem loqui de prædeterminatione in toto rigore supra declarato.

10. *Secunda assertio: causa libera ad actus connaturales efficiendos non eget prædeterminatione morali.*—Unde dico secundo causam liberam ad suos actus connaturales efficiendos, non indigere prædeterminatione morali, præ-

sertim ex vi concursus et providentiæ generalis. Probatur, quia ut voluntas moveri possit libere per actus ordinis naturalis, non indiget alia morali præmotione Dei, præter illam quam facit per iudicium rationis sufficienter proponentis honestatem objecti; sed hoc iudicium, licet præmoveat, non prædeterminat moraliter voluntatem; ergo non est alia prædeterminatio ex parte Dei necessaria. Major supra in libro 1 satis probata est; ibi enim ostendimus, ad actus honestos ordinis naturalis sigillatim sumptos, per se loquendo, non esse necessarium speciale auxilium gratiæ, sed sufficere lumen rationis proponentis objectum sufficienter, cum naturali facultate liberæ voluntatis. Unde etiam ibi ostensus est cogitationem honestam naturalem haberi posse per generalem concursum Dei, et per illam posse etiam voluntatem honestum actum elicere; ergo ex parte Dei non potest exigi alia specialis præmotio moralis. Minor autem, nimirum, hanc cogitationem honestam non prædeterminare moraliter voluntatem, per se videtur evidens. Primo, experientia, quia cum tali cogitatione sæpius et forte frequentius homo non bene operatur moraliter; ergo signum est talem cogitationem non prædeterminare voluntatem moraliter ad actum liberum, quia (ut dixi) ad hanc prædeterminationem necessarium est ut præmotio moralis sit adeo efficax, ut vel semper, vel ut plurimum a voluntate obtineat liberum consensum. Secundo, a priori, quia libertas voluntatis oritur ex indifferentia iudicii, ut cum D. Thoma, 1 part., quæst. 83, art. 1, supponimus; ergo stante iudicio omnino indifferente, quantum in ipso est, eo modo quo esse potest, scilicet ex parte objecti proponendo rationem boni, et mali, et honesti, aut ardui, quæ in ipso est, manet integra libertas voluntatis ad honestum actum elicendum; ergo talis præmotio moralis per illud iudicium facta est sufficiens ut voluntas eliciat actum honestum si velit; ergo non est necessaria prædeterminatio. Probatur hæc ultima consequentia, quia illud iudicium non prædeterminat moraliter voluntatem; nam æque indifferentem illam relinquit ad refutandum objectum propositum, propter arduitatem, vel aliam incommoditatem in illo simul cognitam.

11. *Confirmatur et amplius declaratur.*—Tertio, idem confirmatur et declaratur, quia si prædeterminatio illa moralis intelligatur esse prædeterminatio simpliciter, id est, quæ de se infallibiliter effectum liberi consensus

obtineat, potius repugnat libertati quam illam juvet: non potest enim aliunde provenire nisi ex eo quod ratio non repræsentat plane objectum, sed sub una tantum ratione; nam hæc moralis motio per se non fit, nisi medio iudicio rationis; quomodo ergo potest ratio illo modo determinare voluntatem ad unum, nisi de una tantum ratione objecti iudicando? Hoc autem est contra usum libertatis, nam ut actus voluntatis libere fiat, necesse est ut habeat objectum sufficienter propositum ad volendum, vel nolendum. Nam, ut recte dicit divus Thomas 1. 2, quæstion. 6, artic. 2, ad 2, ex eo quod ratio deliberans se habet ad opposita, voluntas in utrumque potest; ergo libertas actus voluntatis requirit ex parte iudicii actuali indifferentiam objectivam; ergo non potest ad actum liberum prærequiri talis prædeterminatio moralis, quæ ex vi præmotionis moralis infallibiliter voluntatem in consensum inducat; quin potius talis præmotio, licet in modo causandi dici possit moralis seu finalis, in modo prædeterminandi esset physica, et induceret necessitatem intrinsecam, qualis est in actibus indeliberatis, quorum necessitas oritur ex interno appetitu naturali, supposito impedimento in rationis deliberatione, sine qua non potest esse usus libertatis. At vero si prædeterminatio moralis minus rigore dicatur ob frequentem determinationem, et quia difficulter oppositum evenit, in rigore non repugnat libertati: non potest autem esse necessaria ad libere et honeste operandum, quia hæc moralis prædeterminatio non potest provenire nisi ex vehementi consideratione boni, et remissa consideratione mali, vel ex aliqua prævia propensione naturali ad bonum potius quam ad malum: quid enim aliud potest cogitari? At nihil horum necessarium est ad operandum bonum, quia neque est necessaria aliqua consideratio mali, nec inclinatio habitus, vel consuetudinis, vel alicujus affectionis indeliberatæ quæ præcedat; hæc enim omnia accidentia sunt, ut per se constat, et sine illis voluntas habet vim eligendi bonum sibi propositum; cum tamen sine aliquo hujusmodi intelligi non possit unde talis moralis prædeterminatio provenire possit, non est talis prædeterminatio ad bene operandum ex parte Dei necessaria.

12. *Objectio, ex eo quod manet voluntati libertas, et efficacia divinorum auxiliorum naturalium in solam voluntatem referenda esset.*—Sed objiciunt, quia, posita præmotione morali sufficiente, voluntas libera manet et

indeterminata; ergo ut honeste determinetur, necessaria est divina præmotio, quæ moraliter illam prædeterminet, alias efficacia divinorum auxiliorum naturalium, non in Deum, sed in voluntatem esset referenda, quod est absurdum, quia cum efficacia sit id quod præcipuum est in divinis auxiliis, illa maxime in Deum referenda est. Et confirmatur, primo quia si Dei voluntas moraliter non prædeterminaret, bona vel mala temporalia quæ hominibus eveniunt non essent in Deum referenda, quia communiter veniunt ex negotiatione, vel operationibus humanis quæ per liberam determinationem fiunt; ergo si voluntates hominum non prædeterminarentur a Deo, effectus ex illis provenientes non refunderentur in Deum, et consequenter non essent gratiæ Deo agendæ pro his bonis; ut, verbi gratia, quando pauper accipit eleemosynam a divite, potest quidem et debet gratias agere homini danti, quia sua voluntate se ad id determinavit, non tamen Deo, qui voluntatem dantis non prædeterminavit. Confirmatur secundo, quia Scriptura tribuit Deo hanc prædeterminationem moralem respectu voluntatis, ut late probat Augustinus, lib. de Grat. et lib. arbitr., cap. 10, eo quod 2 Regum 17 dicitur Domini nutu dissipatum fuisse consilium Achitophel, agendo scilicet in corde Absalon ut tale consilium repudiaret; et quod Esther 5 dicitur Deum convertisse cor Assueri, etc. Simile est illud Genes. 43: *Deus autem meus omnipotens faciat illum vobis placabilem*, ubi Cajetanus notat petiisse Jacob a Deo, ut animum præsidis Ægypti flecteret. Et similia leguntur sæpe in Scriptura, 1 Regum 10 et 11, et Judith 6 et 14. Ac denique illud est vulgatissimum: *Cor Regis in manu Dei est, et quocumque voluerit vertet illud*, Proverb. 21.

13. *Dissolvitur objectio superior.* — Ad primam rationem negatur prima consequentia; imo addimus oppositum sequi ex antecedenti; nam si, posita præmotio morali, voluntas est vere libera et indifferens, cum illa sola præmotio morali, si Deus præbeat generalem concursum, poterit honestum actum elicere; nam si, ultra illam præmotionem moralem sufficientem ad eliciendum actum liberum, est necessaria alia motio moraliter prædeterminativa, profecto illa prior non erit sufficiens in suo genere causæ moralis, quia in eodem genere alia major et efficacior necessaria erat; ergo falso appellatur illa prior præmotio sufficiens. Falsum item est voluntatem cum illa sola esse

moraliter liberam ad operandum, cum per illam solam moveri libere non possit ad talem actum, nisi major adhibeatur; quæ ratio per se sufficientissima in hac materia est; eam in libro quinto pressius urgebimus. Veruntamen etiam ad hominem potest confirmari, quia prædeterminatio illa moralis, si necessaria est, profecto ex parte actus primi et virtutis activæ voluntatis necessaria est: quia omnino antecedit actum secundum, et non potest esse nisi aliqua cogitatio vel motio interna per modum consilii, vel attentioris considerationis, vel alio simili modo; hoc enim modo idem auctor explicat hanc causalitatem moralem in articulo primo, immediate post argumenta. Est ergo necessaria illa prædeterminatio, ut voluntas habeat integras vires, non solum physicas, sed etiam morales simpliciter necessariae ad illum actum; ergo sine illa motione non habet has vires; ergo cum alia præmotio morali non habet sufficientes vires, et consequenter nec libertatem proximam ad talem actum. Sic enim idem auctor alibi colligit prævium concursum non posse requiri ex parte actus primi, quia alias in causa secunda non supponeretur virtus sufficiens ad agendum. Nec minorem habet efficaciam hæc ratio in viribus moralibus (ut sic dicam) quam in physicis, si utraque tales sint, ut sint simpliciter necessariae ad usum libertatis, quia talis libertas prærequirit potestatem simpliciter in omni genere; imo non solum ex parte virtutis per se activæ, sed ex parte etiam omnium conditionum, quæ ad agendum necessario præsupponi debent, ut in Prolegomeno 1 late diximus.

14. *Ad confirmationes.* — Concludimus ergo cum motione morali de se non prædeterminativa voluntatis, posse voluntatem libere operari, etiam honeste. Ad inconveniens autem quod infertur in prima confirmatione, sequi nimirum non esse Deo gratias agendas, propter bonos actus liberos, vel propter utilitates, ac beneficia temporalia quæ interdum ex illis nascuntur, respondetur negando sequelam, quia ut hæc sint beneficia divina, vel temporalia, vel etiam moralia, non est necesse ut ex divina prædeterminatione morali proveniant; satis est enim quod fiant ex honesta aliqua cogitatione, et morali motione a Deo prævisa et provisa: ut inter homines gratias merito agimus homini danti bonum consilium ad aliquid virtutis operandum, etiamsi unus homo alterius voluntatem suo consilio non prædeterminet, licet illum inclinet et præmo-

CAPUT XLII.

PRÆVIUM CONCURSUM PHYSICÆ PRÆDETERMINANTEM NON ESSE VOLUNTATI LIBERÆ NECESSARIUM, UT ALIQUID DETERMINATE VELIT.

In præsentī etiam est sermo de prædeterminatione efficaci et quoad exercitium, et, ut jam notavi, non tractamus nunc an talis prædeterminatio sit possibilis, seu compossibilis cum usu libertatis (hanc enim quæstionem in lib. 5 reservamus), sed tractamus solum an ex vi generalis concursus voluntati liberæ debita necessario sit.

1. *Assertio: non est necessaria prædeterminatio physica voluntatis ad actus ordinis naturalis.* — Dicimus ergo prævium concursum non magis esse necessarium voluntati liberæ ad actus sibi proportionatos, seu ordinis naturalis, quam aliis causis secundis naturaliter agentibus, ac proinde ex ordinaria lege, seu ex vi generalis providentiæ solum simultaneum concursum illi tribui. Hanc assertionem maxime docent auctores allegati in cap. 33, et esse sancti Thomæ ostendam in capite sequenti; nunc rationem illius ostendo, quia si propter aliquid esset necessarius ille prævius concursus, maxime quia voluntas est potentia indifferens, seu indeterminata, et ideo indiget prævio auxilio in se recepto quo prædeterminetur; sed ob hanc causam non solum non est necessaria talis præmotio, sed potius propter illam conditionem maxime consentaneam tali potentiæ est, ut non detur illi talis præmotio; ergo. Consequentia est nota, et in majori convenimus. Minor ergo probatur, quia indeterminatio voluntatis quæ illi convenit, ut est potentia formaliter libera, non est sola indeterminatio potentiæ passivæ, sed est indeterminatio potentiæ activæ, habentis sufficientem et integram vim producendi varios actus ad quos dicitur libera, et aliunde habet talem modum operandi, ut suum actum intrinsece per seipsum voluntarie eliciat aut non eliciat; ergo ad faciendum determinatum actum non indiget extrinseca prævia motione determinante illam. Major probata et declarata sufficienter est in Prolegomeno 1, cap. 2.

2. *Ex indifferentia de libertate voluntatis id probatur.* — Addimus ergo in minori proprium esse voluntatis ferri in objectum suum per actum intrinsece ac per seipsum voluntarium, quam proprietatem aliquo modo participat appetitus sensitivus, minus vero et sine indifferentia, et ideo non est potentia libera.

veat, hæc enim diversa sunt, ut jam admonui. Item in libro 1 declaravi quomodo cogitatio congrua naturalis sit speciale beneficium ordinis naturæ, etiamsi de se non magis prædeterminet voluntatem, quam honesta cogitatio sufficiens. Sic ergo omnia similia bona quæ hominibus eveniunt, in Deum referenda sunt, non propter prædeterminationem, sed propter providentiam et efficientiam, vel physicam, vel moralem, juxta effectuum exigentiam. Unde in exemplo illo de paupere accipiente eleemosynam a divite, dicimus debere gratias agere et danti, quia libera voluntate se ad illam dandam determinavit, et Deo, quia et illi cooperatus est, et illum sua providentia in illam cogitationem congrue induxit, quod, ut dixi, sine prædeterminatione facere potuit. Hujusmodi ergo illationes et argumenta (quod præ oculis, ut dixi, habendum est) ex verborum æquivocatione, et confusione prædeterminationis cum omni præmotio morali procedunt, et ita intellecta illorum verborum distinctione, facile solvuntur.

15. *Ad secundam confirmationem.* — Altera confirmatio simili defectu laborat. Primo quidem quia omnia illa quæ in illo argumento referuntur, possunt a Deo fieri per cogitationes accommodatas, et in divina præscientia ita congruas, ut effectum a Deo intentum infallibiliter consequantur. Deinde, quia longe diversum est hanc prædeterminationem moralem esse necessariam ad omne opus, aliud vero esse possibilem, si Deus velit illam adhibere: constat enim posse Deum dare abundantius auxilium ad aliquod opus, quam simpliciter necessarium sit. Hæc autem duo in illo argumento, vel confunduntur, vel unum male ex alio infertur; nam testimonia et exempla adducta in illa confirmatione ad summum probant posse Deum prædeterminare moraliter ad bonum, et interdum id facere, quod nunc gratias damus: qualis autem sit illa prædeterminatio moralis, in libro 5 inter auxilia gratiæ efficacia explicabimus, quia talis prædeterminatio aliquam rationem gratiæ semper habet. Hinc autem non sequitur talem prædeterminationem esse necessariam; non enim omne possibile necessarium est, ut per se constat, et hoc est quod ad præsens pertinet, et jam monui, quia solum de generali concursu, sive physico, sive morali, tractamus.